

איבור או ניתוק - כתיבה ממשגת - אל פי שלושה טקסטים - עמוד 128

הסיפור המשפחתי

נשא לדיון - האם באי"י היום יוס אתם מרגישים מאוברים או מנותקים?

● על פי איזה כלל של שם המספר בחרתם בהגייה של המספרים שבטקסט?

מספר סתמי - בנקבה: אחת, שתיים, שלוש

שאלות - עמוד 131

1. בתחילת המאמר הכותב מציג את המושג "נוער המסכים". כיצד הוא מגדיר מושג זה?
  1. "נוער המסכים" הוא תופעה המאפיינת חברות עם טכנולוגיות גבוהות, והוא סימן היכר של התרבות הגלובלית.
  2. א. הסבירו את המילה "קוסמופוליטי" (פסקה א). (היעזרו בידע אישי או במילון)
ב. מצאו בפסקה א ביטויים מקבילים למילה זו.
  2. א. קוסמופוליטי - שייך לארצות רבות או לעולם כולו, שמשותף להם ומייצג אותם, שאינו מיוחד למקום מסוים.
ב. פתוח לעולם, רב-תרבותי
3. א. רבים טוענים כי "תרבות המסך" היא פעולה פסיבית. האם כותב המאמר מסכים עם אמירה זו? הוכיחו את דבריכם.
ב. האם אתם מסכימים עם דעתו של כותב המאמר? נמקו את תשובתכם.
3. א. לדעת הכותב, תרבות המסך אינה פסיבית, אלא אקטיבית. בישיבה מול המסך הצופים אינם נשארים ללא מעש. נדרשות מהם בחירות שונות והתמודדות מול ריבוי אפשרויות הדורשות בחירה והחלטה.
4. הכותב מוצא יתרונות בתרבות המסך. מהם ארבעת היתרונות של תרבות זו, לדברי הכותב?
  4. (1) התמודדות עם ריבוי אפשרויות והצורך להחליט ביניהן היא סיטואציה המחנכת לאוטונומיה ולהתמצאות, שהם ערכים חיוביים בחברה דמוקרטית.
(2) פיתוח שאיפה להיות תמיד "מעודכן"
(3) פתיחות לשוניית והתקרבות לשפות עולם שונות
(4) התקשרויות גלובליות בין צעירים מכל העולם ושיתוף פעולה ביניהם
5. הכותב מציג חיסרון בולט של תרבות המסך. נסחו את עיקרו של חיסרון זה.
5. החיסרון הבולט הוא שהישיבה מול המסך היא לרוב אינדיבידואלית, ויש בה הימנעות מיחסי פנים אל פנים ומהשתתפות במעגל חברתי ממש.

- מצאו בפסקה ח במאמר "קווים לדמותו של נוער המסכים" משפט שטקסט זה יכול לשמש לו הדגמה.
- חפשו במאגרי מידע התפתחויות טכנולוגיות שהתרחשו בשנים האחרונות והשפיעו או עשויות להשפיע על חיינו. הציגו בפני חבריכם לכיתה את ההתפתחויות הטכנולוגיות שסקרנו אתכם ביותר. אם מצאתם סרטון מעניין ביוטיוב, הפנו את חבריכם אל הסרטון.

בפסקה ח:

- (1) תרבות זו צומחת על רקע התפתחויות אדירות שהתרחשו בעשורים האחרונים, שהכול רואים בהן "קדמה".
- (2) ... הטכנולוגיה והישגיה אינם ניתנים להסגה לאחור. יש רק לנצלם בצורה מועילה יותר.

שאלות (דו-שיח טקסטואלי) - עמוד 134

1. עיינו בכותרת המאמר. איזו קונוטציה עולה עם קריאת הכותרת?

מצאו בפסקאות א ו-ב לפחות שלוש מילים נוספות או ביטויים המחזקים את תשובתכם.

1. משועבדים – קונוטציה שלילית.

מילים וביטויים נוספים המחזקים את הקונוטציה השלילית:
נרקומן, מצוקה נפשית, קשה, התמכרות (ממכר - פס' ג)

קונוטציה היא המשמעות הנלווית למילה מסוימת בצד משמעותה הבסיסית. בדרך כלל משמעות כזאת היא בעלת ערך ריגושי שיכול להיות חיובי או שלילי.

2. מהם החסרונות, לדעת הכותב, של הטלפון הנייד? כתבו את תשובתכם בנקודות. (השתמשו בשמות פעולה ובשמות עצם מופשטים)

2. * הולדת עצלות ופסיביות * התשת הנפש והתרוקנות מאנרגיה
* המתת הנשמה * היווצרות אנשים אטומים, אנוכיים וחסרי רגישות סביבתית
* שלילת החרות לשקט ולשלווה * היפראקטיביות המקשה על קשב וריכוז

3. א. במה שונה הטקסט "משועבדים לניידים" מן "הסיפור המשפחתי"? מלאו את הטבלה שלפניכם.

תבחינים	משועבדים לניידים	סיפור משפחתי
הסוגה	טקסט טיעון	סיפורי-תיאורי
משלב הלשון	לשון בינונית-גבוהה	לשון בינונית-נמוכה
תחביר (סוגי משפטים)	משפטים ארוכים, בעיקר מורכבים	לרוב משפטים קצרים – פשוטים ובעלי חלק כולל (מיעוט של משפטים מחוברים ומורכבים)

ב. מהי הסיבה להבדלים אלה?

ב. טקסט טיעון הוא חיבור עיוני המאופייני בלשון גבוהה ובמשפטים ארוכים ומורכבים. לעומת זאת בסיפור המשפחתי הלשון היא בינונית-נמוכה המאפיינת את לשון הדיבור. המשפטים הקצרים מעניקים אופי דינמי למתואר בטקסט, והם ממחישים את הפעולות ואת ההתרחשויות הקיימות בסיפור.

4. א. בסיפור המשפחתי מופיעים שני ביטויי סלנג. העתיקו למחרתכם את שני הביטויים והסבירו אותם. כיצד ביטויים אלה משרתים טקסט זה? הסבירו את דבריכם.

א. (1) לקרוע את הצורה – להכות מישהו קשות, להביס (2) כופפו אותי – גברו עליי במאבק. ביטויי הסלנג מוסיפים להומור שבטקסט ומעניקים לו אווירה קלילה. ביטוי הסלנג הוא תחליף לביטוי תקין. ביטוי זה יצירתי, פיוטי ועשיר בקונוטציות רגשיות, וכך הוא ממחיש את המצב שאותו הוא מתאר. ביטויים אלה משתלבים בצורה טבעית בסיפור המשפחתי, המתאר סיטואציה מבדחת והומוריסטית של תקשורת מנוכרת בקרב בני המשפחה.

ב. ב"סיפור המשפחתי" מופיע המשפט "עמדתי בסלון וצעקתי - אַאוריקה. מצאתי".
(1) למי מיוחסת הקריאה "אַאוריקה", ובאיזה הקשר?
(2) מה הקשר של ביטוי זה לסיפור המשפחתי?

ב. (1) אַאוריקה ("מצאתי" - ביוונית עתיקה) היא אמרתו המפורסמת של ארכימדס. בעת שרחץ בבית מרחץ ציבורי, הוא הבין שגופו השקוע באמבט דוחה כמות מים השווה לנפח גופו. כך הצליח לגלות כיצד למדוד נפח של גוף כלשהו. מרוב התלהבות יצא בריצה לרחוב כשהוא עירום וצועק "אַאוריקה!" (מצאתי).
(2) הביטוי משמש, בהשאלה, לציון גילוי חשוב או תובנה חשובה ומפתיעה. גם בסיפור המשפחתי לאב הייתה הארה - הוא חשב שהוא גילה דרך לתקשר בין בני המשפחה - יציאה לטיול במדבר.

שאלות - עמוד 134

לפניכם נקודות למחשבה (לפני כתיבת הסיכום).

- מהי עמדתו של פרופ' בן רפאל בטקסט "נוער המסכים" באשר להשפעת התקשורת האלקטרונית על בני הנוער?
- אילו נקודות מבט נוספות מציג פרופ' אלמוג בטקסט "משועבדים לניידים" ביחס למאמרו של פרופ' בן רפאל?
- באיזה נושא חולק פרופ' אלמוג על דעתו של פרופ' בן רפאל?
- איזו דעה מציג ד"ר הירשפלד בנושא? האם הוא מסכים עם דברי קודמיו או מתנגד להם?

שאלות אלו הן הכנה לסקירה הספרותית. התשובות לשאלות אלו מופיעות בתוך הסקירה.

דרכי נוח ומחמאת לביוצא מטלת הכתיבה האמנות

כדי להקל עליכם את מלאכת הכתיבה מוצגים באתר תחת לשונית "חברת תרגול" כל הטקסטים המופיעים בספר בנושא "כתיבה ממוזגת" בקובצי PDF.

- בשעת העבודה אין צורך להעתיק מתוך המאמרים את המידע הנדרש בכתב יד למחברת או לדף.
- אפשר לסמן בתוך קובצי ה-PDF את המידע המתאים לסקירה באמצעות כלי העבודה של ה-PDF.
- אפשר להוסיף למאמרים הערות.
- לצורך כתיבת הסקירה התיאורטית אפשר להעתיק את המידע הרלוונטי לקובץ וורד, ובו לכתוב ולערוך את הסקירה.

בעמודים הבאים מוצגת הצעה דידקטית מורחבת
לניתוח הטקסטים על פי התבחינים המופיעים במטלת הסיכום הממשל
ולדרך עבודה על הכתיבה הממשלית.

בסוף המידה מוצגת הסקירה התוארנית (הספרותית).

קווים לדמותו של נוער המסכים / אליעזר בן-רפאל

- א מאז ומתמיד מקובל בציבור הישראלי - ולפני כן בתקופת היישוב - להגזים בתיאור דמות הנוער. שנים רבות הוצג ה"צבר" כדור של "יהודים חדשים", יהודים אשר לא ידעו את ההשפלה של חיי הגלות, ואשר ניחנו בזקיפות קומה ובעצמאות. אותם צעירים וצעירות פיתחו סגנון דיבור והתבטאות שהדגישו את היותם "אחרים": דיבור ישיר, מחוספס, נמוך משלב, לקוני. ההיסטוריה הישראלית הקצרה, המאופיינת בתקופות לוחמה אקטיביות, חוזרות ונשנות, ומצב של עומס ביטחוני אדיר, רק חיזקו את מעמדו של דור זה בחברה. באותה תקופה זכתה העברית "הדוגרית" של אותם בנים ובנות ליוקרה רבה ביותר. באופן פרדוקסלי למדי, אפשר לומר שבישראל, סוג של עברית נמוכה (קרי שפת היום-יום המדוברת בין קרובים וחברים) הפכה להיות סימן סטטוס חזק יותר מהמשלב הגבוה והמכובד של אותה שפה.
- ב אבל שנות השישים המוקדמות, שאופיינו בהרפיה של המתח הביטחוני והתפתחות החברה הישראלית מבחינה תעשייתית ותרבותית, יצרו אינדיבידואליזציה בקרב בני הנוער והתפשטות גישה יותר חומרנית-אגואיסטית משנים עברו: זו התקופה שאוניברסיטאות בארץ מתרבות, ותנועות הנוער החלוציות מאבדות מתהילתן כ"בנות האומה". אולם כשפרצה מלחמת ששת הימים ב-1967 הייתה חזרה של הנוער אל התקופה הקודמת, ודור זה שלחם ושזכה להצלחות משמעותיות בשדה הקרב, חזר וכונה על ידי המנהיגים "דור המכבים".
- ג אך התפתחות החברה הישראלית לאחר המלחמה ברוב תחומי החיים קירבה את הנוער לסטנדרטים מערביים. קרבה זו גרמה להשפעה תרבותית עמוקה: החברה נעשתה יותר קוסמופוליטית, פתוחה לעולם ובסופו של דבר רב-תרבותית. שינויים אלה זימנו תיוגים חדשים, ואחד המעניינים שבהם הוא התיוג של "נוער מסכים".
- ד המושג "נוער מסכים" אינו מושג ישראלי, אלא מדובר בתופעה כללית המאפיינת חִבְרוֹת עם טכנולוגיות גבוהות. תופעה זו הייתה לסימן היכר של התרבות הגלובלית המתפשטת מחלקו המפותח של העולם אל שאר חלקי כדור הארץ. התופעה הזאת מתבטאת בכך שחלק גדול של הנוער בעולם קשור יותר ויותר למכשירים אלקטרוניים, מבלה במחיצתם יותר ויותר זמן. מדובר בעיקר במחשב, על כל מגוון הפעילויות שהוא מאפשר (כמו דואר אלקטרוני, צ'אטים, בלוגים) וכן בטלוויזיה על כל הערוצים שהיא מציעה. ילדים ובני נוער יכולים להישאר מרותקים ל"אלקטרוניקה" הזאת שעות על גבי שעות, ולרבים מהם זה עשוי להיות דפוס דומיננטי באורח החיים.
- ה השפעת המסך על צעיר וצעירה היא רק השפעה אחת מרבות המעצבות את דמותם ואת תרבותם. ⁽¹⁾ תרבות המסך היא ישיבה מול המסך, היא התנהגות אקטיבית במהותה: בין שמדובר בצפייה בטלוויזיה, בגלישה באינטרנט, בניהול משחק אינטרנטי או במשחק עם אביזר אלקטרוני. בכל השימושים הללו אין הצופים או השחקנים נשארים ללא מעש. ⁽¹⁾ בתרבות המסך הפרט ניצב תמיד לפני אפשרויות בחירה: להישאר צמודים לתכנית או לערוץ, לבחור באתר אינטרנטי אחד בין

רבים, לבחור בין אלטרנטיבות במהלך משחק. ⁽¹⁾ ההתמודדות הזאת עם ריבוי אפשרויות ועם הכורח להחליט היא ללא ספק סיטואציה מחנכת לאוטונומיה אינדיבידואלית ולהתמצאות, שהם ערכים חינוכיים הנחשבים חיוביים לפי כל תורה חינוכית דמוקרטית וליברלית. זאת ועוד, לאור המהירות המסחררת של השינויים המתרחשים בתחומים הקשורים למסך האלקטרוני, ⁽¹⁾ יש בבילוי מול המסך כדי לפתח שאיפה להיות תמיד "מעודכן". המסך הוא גוף ידע שהצעירים והצעירות הקשורים בו זוכים להתמצאות, למומחיות ולהישגים בפני עצמם. אגב משחקים או צפייה בסרט הצעירים הללו נפתחים לאפיקי ידע שלא היו מוכרים להם קודם לכן.

ו אמנם כפי שנאמר קודם לכן, ריבוי האפשרויות מחנך לאוטונומיה אינדיבידואלית, אך חשוב לציין, שגם היום לא העלימה ולא ביטלה האלקטרוניקה את ההורות ואת תפקידי ההורים בהכוונת הילד או הילדה המתבגרים. כמו בעבר גם היום חשובים לצעיר ולצעירה הוויית התא המשפחתי ודעתם של הוריהם.

ז ⁽¹⁾ אין ספק שהפעילות האלקטרונית פירושה גם פתיחות לשונית. ישראל, יש לזכור, היא מדינה קטנה ובעלת אוכלוסייה מצומצמת, ששפתה ייחודית לה, שפה שאינה נמצאת בשימוש בתקשורת עם מדינות או גורמים בחוץ - להוציא שימוש חלקי בעולם היהודי. אבל ישראל, יותר ממדינות רבות אחרות, נתונה לתהליכי גלובליזציה חזקים מטעמים שונים. מבחינה פוליטית מקיימת ישראל מערכת יחסים מיוחדת עם ארה"ב, ומסיבות אידיאולוגיות רגשיות היא מקיימת מערכת יחסים מסועפת עם יהדות הגולה, ובראש וראשונה עם יהודי העולם האנגלו-סקסי, שהם רוב היהודים בעולם.

ח ואכן הפעילות האלקטרונית חושפת את בני הנוער לשפות עולם שונות, אך בראש וראשונה לשפה האנגלית. האנגלית מופצת היום כשפה זרה ראשונה בכל מקום שבו היא אינה השפה המקומית הדומיננטית. בישראל התפתחות זו מקבלת גוון מיוחד בשל הנוכחות החזקה ממילא של השפה האנגלית. די בטעמים אלה להסביר מדוע מוצאת עצמה ישראל מעורבת עמוקות בזירה הגלובלית ונזקקת מאוד לשפה האנגלית, מעודדת את לימוד האנגלית בבתי הספר ובאוניברסיטה ומייחסת לשפה זו חשיבות רבה בשוק העבודה ובנוף הלשוני. תכניות טלוויזיה, כמו הסדרות הספרדיות והדרום-אמריקאיות, הזוכות בישראל להצלחה רבה בקרב בני העשרה, מעניקות גם הן פופולריות חדשה לשפה זרה, לספרדית. אנו יודעים כי בשנים האחרונות גדל מאוד מספר תלמידי התיכון בארץ המבקשים ללמוד את השפה לקראת בחינות הבגרות בעקבות החשיפה לאותן סדרות. מציאות זו משפיעה כמובן על תרבות הנוער, ובמיוחד על שפת "ילדי המסכים".

ט בהקשר זה של פתיחות לשונית יש להתייחס למרכיב מרכזי של שפת ילדי המסך - אותו לקסיקון של קודים, שבני נוער אוהבים לייצר לעצמם כסמן של תרבותם. כמו כן הם משתמשים בשימוש מרבי בקיצורי מילים וביטויים, ראשי תיבות, קודים שאולים ממקורות לשוניים שונים (כמו משפטים שאולים מאיטלקית, מגרמנית). דוגמה אחת אופיינית בשכיחותה היא הביטוי "יאללה ביי". ביטוי זה הוא צירוף של ערבית ואנגלית, והתרומה של הערבית מצמצמת את התפשטותו מחוץ לגבולות דוברי הערבית. לעומת זאת דוגמה אוניברסלית הנמצאת בשימוש רחב בכל העולם היא המילה האנגלית "קול", המקבלת במקומותינו - ולא רק בהם - ריבוי משמעויות על פי נסיבות השימוש: "יפה", "שקט", "טוב", "יוצא מן הכלל" וכו'.

י נציין עוד תפוקה סימפטית של הפעילות המסכית האינטנסיבית של צעירים בימינו: ההתקשרויות הגלובליות וסוגי יחסי הגומלין הגלובליים שהיא מאפשרת. (1) היום יכולים צעירים מכל העולם להתקשר זה עם זה, לשוחח, להתווכח, לשחק ולשתף פעולה בנושאים ובהקשרים רבים. אפשרויות אלו משמשות להעברת מידע על חידושים, לדיון בנושאים בעלי ערך כללי, באופנות ועוד. מימוש כל אלה הוא בוודאי בעל ערך חינוכי.

יא לכל ה"טובות" הללו יש מחירים לא קלים בשביל "נוער המסכים" וכיווני התפתחותו. (2) ההיבט הראשון הבולט ביותר הוא שהחוויה המסכית היא לרוב אינדיבידואלית ללא שותפים העומדים ביחסי פנים אל פנים. גם אם מדובר בדו-שיח עם יחידים השוהים במקום אחר, יחסי גומלין אלה שונים מאלה שנקמים בין אנשים המצויים במגע ישיר. הדיבור בעל פה, המלווה בהבעות פנים וגוף, (2) הרגשות העוברים בין בני שיח, הדינמיקה החברתית - שהם עיקר יחסי הגומלין בעמידה פנים אל פנים - (2) נעדרים בתקשורת אלקטרונית מכל סוג שהוא, ואפילו כאשר יש דיבור בעל פה, כמו בסקיפ.

יב (2) התקשורת האלקטרונית היא הרבה פחות פרסונלית. הפרט שמשקיע את עצמו באותה פעילות מסך ויוצר קבוצת בני שיח אלקטרוניים, (2) עלול להישאר ללא מעגל חברתי ממשי במקום שבו הוא חי. במילים אחרות, מחיר ה"חברתיות" האלקטרונית עלול להיות חוסר חברתיות בחיים הרגילים. עצם הישיבה מול המסך פירושה "ישיבה בבית" (2) והחלשת הדחף "לחפש חברים". נטייה זו אינה קריטית למי שמוקף חברים בכל מקרה ונהנה מפופולריות בבית הספר או במסגרות אחרות. (2) אבל למי שמתקשה להתחבר לחבר'ה, עלולה הפעילות האלקטרונית לגרום לו לוותר על מאמצים למצוא חברים וסביבה אוהדת. הדבר עלול ליצור אצלו קשיים בהשתלבות חברתית בבוא הזמן.

יג אין ספק שפעילות מול המסך גם מכווצת את הזמן המוקדש לקריאת ספרים. לתופעה הזאת יש כמה הסברים, והראשון שבהם הוא שיש היום, תודות למחשב ולאינטרנט, גישה לחומרים שבעבר היו נגישים רק באמצעות ספרים. קיומם ברשת של אנציקלופדיות, אין ספור מאמרים וספרים שלמים, מאפשר להגיע למידע בלי לנטוש את עמדת המחשב. הדבר בוודאי חיובי ומקל. עם זאת קשה להתכחש לכך שספר מקנה ערכים וחשיבה ביתר עומק ממדיום אחר. ההרגל לפתוח ספר, לקרוא בשעת פנאי, הוא חוויה שבני אדם מכל הגילים ספגו באמצעותה ערכים, הפנימו סמלים, וזכו להתרגשויות מחנכות. אין ספק שילדי המסך יוצאים מופסדים מכך שזיקתם לספר פוחתת.

יד אפשר, אם כן, להצביע על היבטים "סימפתיים" יותר ו"סימפתיים" פחות בהתפשטותה של תרבות המסך בקרב הנוער. אך אין להתעלם מכך שהיא היום מהמרכיבים העיקריים של תרבות הנוער. תרבות הצומחת על רקע התפתחויות אדירות שהתרחשו בעשורים האחרונים, שהכול רואים בהן "קדמה". (3) אין כל סיכוי כמובן להיאבק בהתפתחויות, שהשתלבו עמוק באורח החיים שלנו ומעצבות אותו במידה רבה. כל טיעון בזכות ההכרח ב"מלחמת קודש" נגד אותן התפתחויות חסר כל משמעות מעשית. אין פירוש הדבר שההורה והמחנך צריכים לקבל את ההשלכות הבלתי רצויות של אותן התפתחויות, אך עליהם לדעת, (3) שמאמציהם צריכים להביא בחשבון את העובדה שהטכנולוגיה והישיגיה אינם ניתנים להסגה אחורה. יש רק לנצלם בצורה מועילה יותר.

מעובד מתוך "פנים - תרבות חברה וחינוך", גיליון 37, נובמבר 2006
מאמר זה בעיבוד שונה בחלקו הופיע בבחינת הבגרות חורף תשס"ה.

משועבדים לניידים / עוז אלמוג

א דפוס ההתנהגות הקשור למכשירים הניידים המוכרים היום, ואשר צובר כל הזמן תאוצה הוא הפיכתו לאבזר צמוד גוף שאין הולכים בלעדיו. זה נעשה באמצעות ענידתו על הצוואר כמו תליון או בתוך נרתיק הצמוד לחגורת המכנסיים. תורמים לכך השימושים הרבים שנעשים בו בכל תחומי החיים, ואשר הופכים אותו יותר ויותר למכשיר שאי אפשר בלעדיו.

ב בעולם התקשורת של ימינו אנו ערים לחידושים טכנולוגיים המוטמעים בטלפון - המקלדת ומצלמת הטלוויזיה - היוצרים כלי עבודה חדש. ⁽¹⁾ למכשיר הזעיר יתרונות גדולים: הוא מנגיש מידע, מייעל עבודה, מעודד יצירתיות ופתיחות רגשית, מחבר בין אנשים, מרחיב את השיח, מחיה רגעים מתים, מבדר ומגוון את החיים. הידע הזמין הקיים במכשיר הנייד, כמו העברת מסרים וקליטת מידע מהאינטרנט ללא צורך במחשב, עוזר לאנשי מקצוע רבים, שידע בזמן אמת הוא עבורם ערך חשוב.

ג עיתונאי הנקלע במקרה לאירוע בעל ערך חדשותי או שמגיע לאירוע בעל משמעות תקשורתית כמו מסיבת עיתונאים או להבדיל לפיגוע חבלני, יכול לשדר תצלומים בזמן אמת, וכל מה שנשאר לעורך במערכת הוא לשלב אותם במקום המתאים. אנשי מקצוע נוספים שיכולים לעשות שימוש דומה בכלי זה הם אנשי שטח כמו אנשי מכירות, עובדי חברת החשמל היכולים עם סיום העבודה להכין דיווח מדי ולשדר אותו למשרד. כך קל יותר לתכנן את תכנית העבודה. מנהלים הנמצאים לא פעם בפעילות מחוץ למשרד, יכולים להתקשר מכל מקום, בכל זמן ולהמשיך לעבוד באמצעות המכשיר הנייד ולא לפגוע בתפוקה שלהם, ואילו סוכני בורסה יכולים להתעדכן באופן מדי בכל מה שקורה בשוק המניות.

ד קבוצה אחרת של אנשים, שעבורם המכשיר הוא בעל חשיבות רבה, הם מי שסובלים מבעיות רפואיות כרוניות, ואשר צריכים להיות במעקב מתמיד. אין שום סיבה שלא יתאפשר לאנשים אלו לבצע בעזרת הטלפונים החכמים בדיקות רפואיות כמו בדיקות דופק, לחץ דם, סוכר, בכל זמן שהוא ובכל מקום שהם נמצאים, כדי לאפשר להם את הטיפול המתאים. טכנולוגיות נוספות תאפשרנה בעתיד להפוך טלפון זה גם למעבדה רפואית בזעיר אנפין.

ה המכשיר הנייד אמנם הופך את אט לחלק בלתי נפרד מנוף החיים, אך יש לדעת איך להשתמש בו. יש להתייחס אליו כאל כלי עבודה או כלי שימושי-חיוני, ולא יותר מזה, כי לעתים השימוש במכשיר הנייד יכול להפוך לסמל סטטוס שיגרום לאובססיות ולהשפעות הרסניות עד כדי התמכרות.

ו מפקדים בבסיסי הטירונים בצה"ל מספרים על הרגע שבו נאסר על המתגייסים החדשים להשתמש במכשיר הנייד. הם נקלעים למצוקה נפשית שמזכירה את זו של הנרקומן בתהליך הגמילה. עד כדי כך קשה להם, שצה"ל התיר פרקי זמן קצובים של התקשרות והתקין שקעי הטענה מאולתרים באוהלי הסיירים.

ז ההתמכרות לסלולרי המולטימדי מעניינת מבחינה ביולוגית, פסיכולוגית וסוציולוגית, כי על אף שאפשר להבין את הקסם, עדיין מפתיע לגלות את עוצמת ההפנוט והשעבוד. כשם שהסיגריה התלבשה על מוקדי עונג וצרכים אנושיים עמוקים, גם הסמארטפון מתלבש על משהו קמאי (ראשוני) ומעצים אותו, למשל, הצורך בריגוש. המסך הקטן מתחרה בקלות עם

גירווי הסביבה המקיפה את האדם, כי הוא שולח זרם מתמיד של מסרים חזותיים משוכללים. כאשר אפשר לשוחח עם קבוצה רחבה של שותפי רשת, השיחה פנים אל פנים הופכת לשעמום. כאשר ניתן לצפות בחינם באלפי תמונות מרהיבות ובסרטים מרתקים, הנוף שסביבך נעשה מונוטוני ואָטי. כאשר אפשר לקבל אין ספור עדכוני חדשות דרמטיים, טקסטים מצחיקים ופיסות רכילות עסיסיות - החיים מחוץ למסך נראים דלים.

ח (2) הסמארטפון ממכר אותנו גם כי הוא מספק ומעצים את הצורך בשליטה, במשחק, בחיבה, בעשיית רושם, במשוב ובתמיכה. בעבר קיבלנו ושלחנו זה לזה בעיקר מסרים מוגבלים בעל פה, ואילו היום אנחנו שולחים ומקבלים מיילים ותמונות בשצף-רצף. הסמארטפון מתווך רגשות ומותח חוויות. כשבחורה שולחת לחבריה דיווח על המנה במסעדה, היא לא רק מתעדת את הרגע המאושר, אלא למעשה מגדירה אותו באמצעות שיתוף הטקסט והתמונה. אם זה לא משותף, זה לא קיים.

ט (2) השאיבה המתמדת פנימה מייצרת אנשים אטומים, אנוכיים וחסרי נימוס ורגישות סביבתית. נוצרת גם היפר-אקטיביות, המקשה על קשב וריכוז ומעודדת שטחיות וחוסר סבלנות. הנגישות והזמינות מולידות עצלות ופסיביות ומחלישות את החוסן הנפשי ואת כושר ההתמדה. הצורך בהדהוד תמידי של מחשבות ושל רגשות מייצר אנשים תלויים וילדותיים והורס את גבולות האינטימיות. אנשים מגורים תמידית ממיתים את נשמתם. (2) הם נעשים אדישים ונטולי שמחת חיים, תלויים במינונים הולכים וגדלים של ריגושים מלאכותיים ושאובים לתוך פטפטת בלתי נגמרת. (2) באופן פרדוקסלי, המכשיר הכי דמוקרטי בתולדות המין האנושי שולל מאתנו חרות בסיסית - החרות לשקט ולשלווה.

י העולם הווירטואלי אינו עוצר לרגע, (2) אנחנו מותשים נפשית ומרוקנים מאנרגיה. (3) כיוון שכך הגיע הזמן לחשוב במונחים אחרים: לסנן ולמנן את ההשפעה הדיגיטלית, לשכלל את מנגנון ההסברה והחינוך, לחוקק חוקים מגנים וליצור מרחבים סטריליים. התהליך הזה כבר החל טיפין-טיפין, וסביר שבעתיד הוא יתעצם.

מתוך ידיעות אחרונות, מדור "דעות", 25 בפברואר 2014

פרופ' עוז אלמוג הוא סוציולוג והיסטוריון ישראלי.

חוטפי המבטים / אריאל הירשפלד

- א בנות ובנים, בני עשרים וקצת או פחות, ובעיקר בגיל התיכון, חילוניים בעיקר אבל לא רק, יושבים מולך ואינם רואים אותך. ולא רק אותך; הם אינם רואים דבר. זה כמה שנים אני רואה את העיניים האלה ברחוב, בבית, באולמי הרצאות, בכיתות בית הספר: ⁽²⁾ עיני נערות ונערים רבים מאוד, והן כבויות. ממש כבה בהן כל מאור, כמו ניטל מהן מוקד המבט, או בעצם - שקע עמוק אל ארובות העין. המבט כמו נסוג מאוד ונפל פנימה ואבד בחושך. העיניים מבחינות בוודאי באור ובצל ובפרטים טכניים כמו ידית הדלת או מקשי הטלפון, אבל הן אינן רואות עוד. אפילו המילה "בהייה" אינה מתאימה לדממה ולהיעדר הניבטים מן העיניים הללו, הנראות כמעט כעיני פסלים עתיקים, המשובצות בפנים רעננים. העיניים הכבויות אינן מבטאות שיממון של שובע, אלא הן פניו הגלויים של יגון. יגון אמתי. יגון שבא טרם עתו. משהו מסקרן ומעורר כמיהה מושך אל המסך כבחבלי קסם. מן המעגל הזה נפתח ה"עולם" החוצה ופנימה. המסך הקטן אינו משיב מבט. הוא אינו מתייחס, אלא שואב בלבד.
- ב כל ההבעות, המאירות וצובעות ברגיל את פני האנשים בדיבורם, נעצרות בפניהם, כאילו הרדימו את עצבי פניהם, ועייפות כבדה נחתה על כל מה שקשור בראשם. אין אלה צעירים מוגבלים, חלילה, או אנשים דחויים או יוצאי דופן, אלא מדובר ברוב המכריע ובאנשים מוכשרים ובוטחים, שמשהו חרך וניתק איזה עצב חיוני במערכת ההכרה שלהם והותיר את פניהם זנוחות ואובדות.
- ג ואני, כמורה, יוצא מן הכיתות המלאות בעיני האבן האלה עצוב, בודד ולא מבין. המבט שבו תלוי הלימוד כולו, ניתק או נחסם בפניי. אין עם מי לדבר. מה קרה? לאט, במשך כמה שנים, תוך צירוף קו לקו, הערות, שברי שיחות, החל להתבהר משהו, וצמחה תחילתה של הבנה מהו מקור התסמונת הזאת של המבט שאבד: ⁽²⁾ הצעירות והצעירים כבויי המבט הם הצרכנים הנלהבים ביותר של סדרות הנעורים בטלוויזיה ושל הגלישה באינטרנט. הם הבקיאים ביותר ברוי הגלישה, הגולשים במורדות התלולים ביותר של הרשת ועד מעמקיה האפלים והנסתרים ביותר, הם העוקבים חצאי ימים ולילות כמעט שלמים אחר פרקי סדרות. מסכי הטלוויזיה והמחשב חטפו להם את העיניים.
- ד גיל ההתבגרות המוקדם הוא הרקמה הרכה המגיבה באורח אנוש למכות המראה הווירטואלי. כי הנערות והנערים הללו אינם אטומים ואינם גסי רוח דווקא. ההפך הגמור. ⁽²⁾ משהו רך ועדין נפצע בהם בהתמכרות אל המכשירים הללו.
- ה מסכי הטלוויזיה והמחשב, העומדים באמצע הבית או בחמימות החדר הפרטי, הם הדבר הפחות מגונן עלי אדמות. בביתם, תחת אפם של הוריהם, מצאו הילדים הללו את עצמם מול סדרות הנעורים הרגילות, ובעיקר הטלנובלות שמפיקהן עושים הכול כדי ללכוד את עיני הילדים ואת עוצמת השליטה התרבותית והכלכלית הנבנית בדרך הזאת. אבל רבים מאתנו המבוגרים רואים כבר היטב את ממדי החורבן התרבותי שזורעים המסכים, ⁽³⁾ ואיננו יכולים לעשות דבר.

מעובד מתוך אתר האינטרנט "haaretz", 11 בינואר 2008

© כל הזכויות שמורות לעיתון "הארץ" בע"מ.

ד"ר אריאל הירשפלד הוא דוקטור לספרות עברית ומרצה באוניברסיטה העברית.

משלת סיכום ממזג (משלושה טקסטים)

כתבו סיכום ממזג בנושא "השפעת התקשורת האלקטרונית על בני הנוער" על פי שלושת המאמרים שקראתם. בסיכומכם ציינו את היתרונות ואת החסרונות של תקשורת זו, והציגו את הדרכים המוצעות לשם שיפור המצב. (היעזרו בשאלות המכוונות המופיעות בעמוד הקודם)

התבחינים:

בסקירתכם ציינו את (1) היתרונות ואת (2) החסרונות של תקשורת זו, והציגו את (3) הדרכים המוצעות לשם שיפור המצב.

ניתוח המאמרים על פי התבחינים - ראו קווים ומספרים בטקסטים בלמודים הקודמים.

בעשורים האחרונים עם ההתפתחות הטכנולוגית החלה השפעה רבה של התקשורת האלקטרונית על בני הנוער בחברות בעלות טכנולוגיה מפותחת. (א1) **בן רפאל** (2006) **במאמרו** "נוער המסכים" עוסק בהשפעת המסך על הצעירים. **לטענתו**, תרבות המסך שהיא ישיבה מול המסך, היא התנהגות אקטיבית במהותה מאחר שהפרט ניצב תמיד לפני אפשרויות בחירה. ההתמודדות הזאת עם ריבוי אפשרויות ועם הכורח להחליט היא, ללא ספק, סיטואציה המחנכת לאוטונומיה אינדיבידואלית ולהתמצאות, שהם ערכים חינוכיים הנחשבים חיוניים. הבילוי מול המסך מפתח גם שאיפה להיות תמיד "מעודכן". המסך הוא גוף ידע שהצעירים והצעירות הקשורים בו זוכים להתמצאות, למומחיות ולהישגים בפני עצמם. לדבריו, אין ספק שהפעילות האלקטרונית פירושה גם פתיחות לשונית, והיא מקרבת את הנוער לשפות עולם שונות ובראש וראשונה לשפה האנגלית. באמצעות התקשורת האלקטרונית יכולים צעירים מכל העולם להתקשר זה עם זה, לשוחח, להתווכח, לשחק ולשתף פעולה בנושאים ובהקשרים רבים. אפשרויות אלו משמשות להעברת מידע על חידושים, נושאים בעלי ערך כללי, אופנות ועוד. לדעתו, מימוש כל אלה הוא בוודאי בעל ערך חינוכי. (א1) **אלמוג** (2014) **מתייחס בעניין זה לפן נוסף לפיו** הטלפון הנייד מנגיש מידע, מייעל עבודה, מעודד יצירתיות ופתיחות רגשית, מחבר בין אנשים, מרחיב את השיח, מחיה רגעים מתים, מבדר ובעיקר מגוון את החיים.

לעומת יתרונות אלה מציגים המאמרים גם את החסרונות של השימוש המוגבר באמצעים האלקטרוניים. (א2) **לדעת בן רפאל**, (שם) החיסרון הבולט ביותר הוא שהחוויה המסכית היא לרוב אינדיבידואלית ללא שותפים העומדים ביחסי פנים אל פנים. הרגשות העוברים בין בני שיח והדינמיקה החברתית נעדרים בתקשורת אלקטרונית, והפרט עלול להישאר ללא מעגל חברתי ממשי ואף להימנע מלחפש חברים. נטייה זו קריטית למי שאינו מוקף חברים ועלול ליצור קשיים בהשתלבות חברתית בבוא זמן. (א2, ג) **הן אלמוג** (שם) **והן הירשפלד** (2008) **טוענים, כי** התקשורת האלקטרונית ממכרת אותנו ויוצרת אנשים אטומים. (א2) **לדברי אלמוג** (שם), הטלפון הנייד מעצים את הצורך בשליטה, במשחק, בחיבה, בעשיית רושם, במשוב ובתמיכה. השימוש המוגבר בתקשורת אלקטרונית יוצר אנשים אנוכיים, חסרי נימוס ורגישות סביבתית. בעקבות השימוש בטלפון הנייד נוצרת היפר אקטיביות המקשה על קשב וריכוז ומעודדת שטחיות וחוסר סבלנות. (א2) **בניגוד לבן רפאל, טוען אלמוג, כי** הנגישות והזמינות שמאפשר הטלפון הנייד מולידות עצלות ופסיביות ומחלישות את החוסן הנפשי ואת כושר ההתמדה. הצורך בהדהוד תמידי מייצר אנשים תלותיים וילדותיים, אדישים ונטולי שמחת חיים והורס את גבולות האינטימיות. המכשיר גורם למשתמשים בו להיות מותשים נפשית ומרוקנים מאנרגיה, והוא שולל מהאדם חרות בסיסית – החרות לשקט ולשלווה. **הירשפלד** (שם) **מחזק את טענת אלמוג**. הוא מתאר את בני הנוער ככבויי מבט ובעלי פנים זנוחות ואובדות בעקבות הצפייה המרובה בסדרות נעורים בטלוויזיה ובעקבות הגלישה באינטרנט.

(א3) **הירשפלד טוען, כי** איננו יכולים לעשות דבר כדי לשפר את המצב הקיים, (א3) **אך בניגוד אליו מציע אלמוג, כי** כדי לשפר את המצב צריך לשכלל את מנגנון ההסברה והחינוך ואת מערכת החוקים וליצור מרחבים סטריליים.

(א3) **בן רפאל מוסיף, כי** אמנם אין כל סיכוי להיאבק בהתפתחויות שהשתלבו עמוק באורח החיים שלנו, אך יש לדעת לנצל את הטכנולוגיה בצורה מועילה יותר.

בעשורים האחרונים עם ההתפתחות הטכנולוגית החלה השפעה רבה של התקשורת האלקטרונית על בני הנוער בחברות בעלות טכנולוגיה מפותחת. בן רפאל (2006) במאמרו "נוער המסכים" עוסק בהשפעת המסך על הצעירים. לטענתו, תרבות המסך שהיא ישיבה מול המסך, היא התנהגות אקטיבית במהותה מאחר שהפרט ניצב תמיד לפני אפשרויות בחירה. ההתמודדות הזאת עם ריבוי אפשרויות ועם הכורח להחליט היא, ללא ספק, סיטואציה המחנכת לאוטונומיה אינדיבידואלית ולהתמצאות, שהם ערכים חינוכיים הנחשבים חיוביים. הביולוי מול המסך מפתח גם שאיפה להיות תמיד "מעודכן". המסך הוא גוף ידע שהצעירים והצעירות הקשורים בו זוכים להתמצאות, למומחיות ולהישגים בפני עצמם. לדבריו, אין ספק שהפעילות האלקטרונית פירושה גם פתיחות לשונית, והיא מקרבת את הנוער לשפות עולם שונות ובראש וראשונה לשפה האנגלית. באמצעות התקשורת האלקטרונית יכולים צעירים מכל העולם להתקשר זה עם זה, לשוחח, להתווכח, לשחק ולשתף פעולה בנושאים ובהקשרים רבים. אפשרויות אלו משמשות להעברת מידע על חידושים, נושאים בעלי ערך כללי, אופנות ועוד. לדעתו, מימוש כל אלה הוא בוודאי בעל ערך חינוכי. אלמוג (2014) מתייחס בעניין זה לפן נוסף לפיו הטלפון הנייד מנגיש מידע, מייעל עבודה, מעודד יצירתיות ופתיחות רגשית, מחבר בין אנשים, מרחיב את השיח, מחיה רגעים מתים, מבדר ובעיקר מגוון את החיים.

לעומת יתרונות אלה מציגים המאמרים גם את החסרונות של השימוש המוגבר באמצעים האלקטרוניים. לדעת בן רפאל, (שם) החיסרון הבולט ביותר הוא שהחוויה המסכית היא לרוב אינדיבידואלית ללא שותפים העומדים ביחסי פנים אל פנים. הרגשות העוברים בין בני שיח והדינמיקה החברתית נעדרים בתקשורת אלקטרונית, והפרט עלול להישאר ללא מעגל חברתי ממשי ואף להימנע מלחפש חברים. נטייה זו קריטית למי שאינו מוקף חברים ועלול ליצור קשיים בהשתלבות חברתית בבוא זמן. הן אלמוג (שם) והן הירשפלד (2008) טוענים, כי התקשורת האלקטרונית ממכרת אותנו ויוצרת אנשים אטומים. לדברי אלמוג (שם), הטלפון הנייד מעצים את הצורך בשליטה, במשחק, בחיבה, בעשיית רושם, במשוב ובתמיכה. השימוש המוגבר בתקשורת אלקטרונית יוצר אנשים אנוכיים, חסרי נימוס ורגישות סביבתית. בעקבות השימוש בטלפון הנייד נוצרת היפר אקטיביות המקשה על קשב וריכוז ומעודדת שטחיות וחוסר סבלנות. בניגוד לבן רפאל, טוען אלמוג, כי הנגישות והזמינות שמאפשר הטלפון הנייד מולידות עצלות ופסיביות ומחלישות את החוסן הנפשי ואת כושר ההתמדה. הצורך בהדהוד תמידי מייצר אנשים תלותיים וילדותיים, אדישים ונטולי שמחת חיים והורס את גבולות האינטימיות. המכשיר גורם למשתמשים בו להיות מותשים נפשית ומרוקנים מאנרגיה, והוא שולל מהאדם חרות בסיסית – החרות לשקט ולשלווה. הירשפלד (שם) מחזק את טענת אלמוג. הוא מתאר את בני הנוער ככבויי מבט ובעלי פנים זנוחות ואובדות בעקבות הצפייה המרובה בסדרות נעורים בטלוויזיה ובעקבות הגלישה באינטרנט.

הירשפלד טוען, כי איננו יכולים לעשות דבר כדי לשפר את המצב הקיים, אך בניגוד אליו מציע אלמוג, כי כדי לשפר את המצב צריך לשכלל את מנגנון ההסברה והחינוך ואת מערכת החוקים וליצור מרחבים סטרייליים. בן רפאל מוסיף, כי אמנם אין כל סיכוי להיאבק בהתפתחויות שהשתלבו עמוק באורח החיים שלנו, אך יש לדעת לנצל את הטכנולוגיה בצורה מועילה יותר.

ביבליוגרפיה:

- אלמוג, ע' (2014, פברואר), "משועבדים לניידים", **ידיעות אחרונות**.
- בן רפאל, א' (2006, נובמבר), "נוער המסכים", **פנים - תרבות חברה וחינוך**, גיליון 37.
- הירשפלד, א', (2008, 11 בינואר), "חוטפי המבטים", בתוך: אתר האינטרנט של עיתון הארץ, www.haaretz.com